

УДК 94(477)

Криськов Андрій, доцент; Криськова ЛарисаТернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Україна**ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЙ
РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ПОЧАТКУ XX ст.**

Дослідження присвячене визначенню кількісних та якісних параметрів електричних станцій в українських губерніях, які на початку XX ст. входили до складу Російської імперії.

Ключові слова: електростанція, струм, українські губернії, Російська імперія.

KryskovAndrij, Kryskova Larysa**ELECTRIC POWER STATIONS OF THE UKRAINIAN PROVINCES OF
THE RUSSIAN EMPIRE AT THE BEGINNING OF THE TWENTIETH
CENTURY**

The research is devoted to the definition of quantitative and qualitative parameters of electric power stations in Ukrainian provinces, which at the beginning of the 20th century were part of the Russian Empire.

Key words: electric power station, stream, Ukrainian provinces, Russian Empire.

Економічні характеристики виробництва електроенергії залежать від типу електростанції і виду технологічного палива, від ступеню її завантаженості і режиму роботи. Кількість спожитої електроенергії у всьому світі наприкінці XIX – на початку XX ст. визначалася за приладами обліку (однофазні і трифазні індукційні електролічильники) і оформлялася документально. Однак при споживанні власної електроенергії на власному підприємстві чи домогосподарстві реалізації не відбувалося. Право власності не переходило, виручка була відсутньою і враховувати названу продукцію при первинному бухгалтерському обліку не було необхідності. Тому величезна кількість виробленої електроенергії перебувала поза статистичним обліком. До 1900 р. у Російській імперії електрична енергія законодавчо не вважалася предметом власності; з 1902 р. лічильники отримали порядкові номери і стали пломбуватися. Але електроенергія, яка вироблялася фабрично-заводськими електростанціями, товаром взагалі не вважалася, тому облік її практично не вівся.

У розвитку електроенергетики Російська імперія на початку XX ст. відставала від розвинених капіталістичних країн. Наприклад, Німеччина випереджала її за кількістю електростанцій у чотири, а за їхньою потужністю – у п'ять разів. У 1906 р. в Російській імперії провели так званий «енергетичний перепис», під час якого обстежили 133 центральні і 5462 приватні станції. До категорії «центральных» станцій були віднесені підприємства, які відпускали електричну енергію для електричного освітлення, трамвайного руху і для живлення електричних двигунів приватних споживачів і міських комунальних служб. Відповідно до типу

власності вони були приватними, акціонерними і комунальними. Переважну більшість приватних станцій складали фабрично-заводські електроустановки, призначені для освітлення і передачі струму. Їхня справжня кількість не встановлена, оскільки так і не було вирішене питання про те, яка державна організація має збирати і обробляти дані про них.

Фабрично-заводські установки поділялися на теплові та гідроелектричні. Оскільки в імперії існував так званий «котловий нагляд», то всі теплові електростанції перевірялися. Їхні власники сплачували державі «котловий збір» у розмірі 66 руб. за котли з площею нагріву до 1 тис. кв. футів і по 3 коп. за кожен кв. фут понад 1 тис. До категорії «приватних станцій» належали також державні енергопідприємства, призначені для автономного електроспоживання урядових будівель та інших об'єктів державного і оборонного значення.

Таблиця 1

Виробництво електроенергії центральними і приватними електростанціями українських губерній Російської імперії у 1913 р.

Губернії	Центральні станції		Приватні станції	
	Кількість станцій	Вироблено кВт/год	Кількість станцій	Вироблено кВт/год
Волинська	3	1159730	188	8426570
Катеринославська	13	9055020	501	269150420
Київська	7	76844230	365	90343080
Подільська	9	1191220	134	4355630
Полтавська	4	2307230	73	4765080
Таврійська	12	3888570	207	12040450
Харківська	6	6516680	266	40699640
Херсонська	8	20424840	292	36599740
Чернігівська	5	676850	112	5196979
Разом:	67	122064370	2138	471577589

В цілому, порівнюючи дані по українським губерніям із загальноросійськими, можна дійти наступних висновків. Із загальної кількості (316) «центральної станції» в імперії у 1913 р. в українських губерніях функціонувало 67, або 21,2%. Водночас, вони виробили 19,7% електроенергії (загальноросійське виробництво – 620336400 кВт/год). Із 9221 «приватної станції» Російської імперії 2138, або 23,2%, перебували в українських губерніях. Сумарно вони виробили 25,1% електроенергії «приватних станцій» імперії.

З даних табл. 1 видно, що найбільше «центральної станції» в українських губерніях було у Катеринославській губернії – 13. Проте найбільше електроенергії виробили 7 станцій Київської губернії. Щодо «приватних станцій», то лідерство як за кількістю станцій, так і за виробництвом електроенергії, належало Катеринославській губернії. Цьому є пояснення, адже саме у цій губернії наприкінці XIX – на початку XX ст. бурхливо розвивалася гірничо-видобувна, металургійна та машинобудівна промисловості.